

Asia: VN/650/2022

Lausuntopyyntö toimeentulotukilain uudistamiseen liittyvästä hallituksen esityksestä

Lausunnonantajan lausunto

Voitte kirjoittaa lausuntonne alla olevaan tekstikenttään

Suomen nuorisoalan kattojärjestö Allianssi kiittää mahdollisuudesta lausua toimeentulotukilain uudistamiseen liittyvästä hallituksen esityksestä.

Allianssi näkee uudistuksen oikeansuuntaisena ja sen tavoitteet, haavoittuvassa asemassa olevien asiakkaiden tilanteen parantamisen, hyvänä. Uudistus olisi kuitenkin voinut olla kunnianhimoisempi. Hallitusohjelman kirjaus tällä kaudella tehtävästä toimeentulotuen kokonaisuudistuksesta antoikin olettaa isompia muutoksia.

Sosiaalihuollon näkemysten huomioiminen

On hyvä, että nyt säädetään laissa mahdollisuudesta tavata samaan aikaan sekä Kelan että hyvinvointialueen edustajien kanssa. On myös myönteistä, että sosiaalihuollon näkemysten huomioimista toimeentulotukiasioiden käsittelyssä pyritään vahvistamaan. Perusteluissa olisi hyvä vielä tarkentaa sitä, millaisissa tilanteissa sosiaalihuollon näkemyksestä poikkeaminen on hyväksyttävää, jotta varmistettaisiin, että niin tapahtuu vain aidosti poikkeustilanteissa.

Perusosan alentaminen

Esityksessä säädetään perusosan alentamisen prosessista tarkemmin. Myönteistä on, että perusosan alentaminen pohjautuu nyt enemmän asiakkaan kuulemiseen, harkintaan ja sosiaalihuollon mahdolliseen arvioon. Prosessin kulku jää kuitenkin vaikeasti tulkittavaksi. Esimerkiksi todetaan että

”perusosan alentamisen yhteydessä” asiakas ohjataan sosiaalihuoltoon. Tästä ei selviä, tapahtuuko ohjaaminen ennen vai jälkeen alentamispäätöksen. Kelan tulee myös tiedottaa asiakkaalle ”etukäteen” ohjauksesta

sosiaalihuoltoon. Tässäkin epäselväksi jää, tapahtuuko tiedottaminen ennen prosessin käynnistymistä vai ennen alentamispäätöstä. Näitä epämääräisiä ajallisia ilmaisuja tulisi tarkentaa.

On hyvä, että esityksessä säädetään nykyistä tarkemmin sosiaalihuollon näkemyksistä perusosan alentamistilanteissa. Olisi kuitenkin parempi, jos alentamispäätökset tehtäisiin sosiaalihuollon ammattilaisten eikä Kelan etuuskäsittelijöiden toimesta - alentamispäätöksessä tulisi aina käyttää sellaista tapauskohtaista harkintaa, jota Kelan kaavamaisiin ohjeisiin pohjautuvassa etuuskäsittelyssä on vaikea toteuttaa. Lakiin tulisi kirjata, ettei perusosan alentamispäätöksiä saisi ketjuttaa.

Perusosan alentamisen yhteydessä olisi hyvä pohtia, mitkä palvelut auttaisivat asiakasta parhaiten: voisiko palvelutarpeen arviointi esimerkiksi sisältää tai korvautua terveystarkastuksella tai toimintakyvyn arvioinnilla. Olisi todella tärkeää myös kiinnittää erityistä huomioita nuorten mielenterveyteen: THL on vuonna 2020 arvioinut, että 18-34-vuotiaista toimeentulotuen saajista miehillä oli psykiatrinen diagnoosi 6,3 ja naisilla 4,7 kertaa yleisemmin kuin muilla samanikäisillä. Mielenterveyden kohentaminen olisikin monelle nuorelle se tärkein ensiaskel pois toimeentulotuen piiristä.

Toimeentulotukiasioiden neuvottelukunta

Allianssi pitää valtakunnallisten ja paikallisten toimeentulotukiasioiden neuvottelukuntien perustamista hyvänä uudistuksena, joka toivottavasti parantaa tiedonvaihtoa. Olisi kuitenkin tärkeää saada neuvottelukuntiin viranomaisten lisäksi myös kansalaisyhteiskunta sekä ottaa mukaan myös nuoria toimeentulotuen saajia, joiden toimeentulotukiasiakkuuksiin liittyy usein erityisiä kysymyksiä. Asiakasosallisuutta voisikin kasvattaa myös tällä keinolla.

Lopuksi

Allianssi haluaa tuoda esille toimeentulotukijärjestelmän sisäisen ristiriitaisuuden opiskeluun kannustamisessa. Kuten esitysluonnoksessakin todetaan, alle 25-vuotiaan vailla ammatillista koulutusta olevan toimeentulotuen perusosaa voidaan alentaa, jos hän ei hae tutkintoon johtavaan koulutukseen. Samaan aikaan Kelan toimeentulotuen käsittelijän ohjeiden mukaan sellaiselta henkilöltä, jonka koulutus on kesken, mutta jonka opintotukikuukaudet ovat loppuneet, saatetaan vaatia muun muassa työttömäksi työnhakijaksi ilmoittautumista, koulutuksen keskeyttämistä ja työn hakemista ehtona toimeentulotuen saamiselle tai hänen toimeentulotuen perusosaansa voidaan alentaa.

Nuorille asetetaan toimeentulokijärjestelmästä siis sisäisesti ristiriitaisia vaatimuksia osaamisen kehittämisen suhteen. Allianssi näkee, että tätä ristiriitaa tulisi purkaa poistamalla työttömyysturvasta ja toimeentulotuesta alle 25-vuotiaita koskevat erityisehdot ja toisaalta mahdollistamalla tutkinnon loppuun suorittamisen tarvittaessa viimesijaisen turvan avulla.

Esitykseen olisi pitänyt sisällyttää myös toimeentulotuen perusosan kasvattaminen. Allianssi näkee syksyille esitetyn korotuksen perusturvaetuksiin ja toimeentulotukeen hyvänä, mutta myös isommalle varsinaiselle korotukselle olisi ollut tarvetta, etenkin nyt, kun inflaatio on voimakasta.

Allianssi toivoo, että toimeentulotuen roolia osana sosiaaliturvajärjestelmää selkeytetään sosiaaliturvauudistuksessa. Nykyään toimeentulotukea saadaan huomattavan usein ja pitkäaikaisesti suhteessa siihen, että sen alkuperäinen tarkoitus on ollut turvata elämän perusedellytykset poikkeuksellisissa ja lyhytaikaisissa tilanteissa. Toimeentulotuen saamisen ehdot ovat tiukat ja tilanne on monin tavoin kestämaton etenkin nuorille, joista merkittävä osa joutuu elämään toimeentulotuella pitkiäkin aikoja. Toimeentulotuen saajista 16% on 18-24-vuotiaita ja lähes puolet pelkän viimesijaisen turvan varassa olevista oli alle 25-vuotiaita nuoria.

Hiltunen Titta
Suomen nuorisoalan kattojärjestö Allianssi ry